

Владеење на правото во Романија: бескрајната приказна на една земја-членка на ЕУ

Автор:
Велимир Деловски,
магистер по право

Скопје, март 2023

Овој краток извештај содржи преглед на најновиите случувања во владеењето на правото во Романија, забележани преку Механизмот за соработка и верификација (ЦВМ) на Европската унија (ЕУ), со посебен фокус на независноста на судството и реформите во правосудството. Тоа е исто така одредена важност и за македонските власти, бидејќи потврдува дека е важно да се обезбеди рамка за долгорочна евалуација на моменталните реформи на судството како предуслов за одржливи и ефикасни реформи, кои исто така ќе продолжат да се спроведуваат и применуваат на земјата во ЕУ.

Претходни информации

Механизмот за соработка и верификација (ЦВМ) беше воведен кога Романија и Бугарија се приклучија на ЕУ во 2007 година, како преодна мерка за олеснување на континуираните напори на двете земји да ги реформираат своите судства и да ја засилат борбата против корупцијата.¹ Извештаите се подготвени со внимателна анализа и мониторинг, повикувајќи се на континуираниот дијалог помеѓу бугарските и романските власти и Европската комисија (Комисијата, ЕК), но исто така и на дијалогот воспоставен со граѓанското општество, меѓународните организации, независните експерти и различни други извори.²

Од својот прв извештај издаден на 27 јуни 2007 година, извештаите на Комисијата за напредокот содржат проценка и препораки до соодветните органи за секој од критериумите (одредници) утврдени во Одлуката за ЦВМ. Поконкретно, одредниците за Романија се однесуваат на: 1) транспарентноста и ефикасноста на судскиот систем; 2) рамката за интегритет и Националната агенција за интегритет; 3) борбата против корупцијата на високо ниво и 4) справување со и спречување на корупцијата на сите нивоа.

Друга корисна алатка во овој контекст е **Европскиот механизам за владеење на правото** кој обезбедува процес за годишен дијалог помеѓу Комисијата, Советот и Европскиот парламент заедно со земјите-членки, како и националните парламенти, граѓанското општество и другите засегнати страни. Основата на овој процес е **Извештајот за владеење на правото**, кој ги следи значајните случувања поврзани со владеењето на правото во земјите-членки. Неговиот опсег го надминува специфичниот контекст на државите по пристапувањето во ЕУ што го активираше ЦВМ и истиот опфаќа четири столба: правосудниот систем, рамката за борба против корупција, плурализам во медиумите и други институционални прашања како што се улогата на независните институции во обезбедувањето на проверки и контроли.³ Ова треба да послужи како основа за дискусии, како и да овозможи што е можно поскоро да се идентификуваат предизвиците, што треба да им помогне на засегнатите земји-членки да најдат решенија за контрола и да го заштитат владеењето на правото.

- 1 Одлука на Комисијата 2006/928 од 13 декември 2006 година за воспоставување на механизам за соработка и проверка на напредокот на Романија со специфични одредници во однос на реформите во судството и борбата против корупцијата (ОЈ 2006 L 354/ 56).
- 2 За разлика од Романија, во октомври 2019, во Извештајот на ЦВМ за Бугарија се заклучува дека Бугарија задоволително ги исполнила останатите препораки на ЦВМ, и постигнала доволен напредок во исполнувањето на своите обврски при нејзиното пристапување во ЕУ и дека сите одредници се задоволително постигнати. Оттогаш, Бугарија повеќе не се следи и не известува во рамките на ЦВМ, туку се следи во рамките на годишниот циклус на владеење на правото, и поконкретно, во годишниот извештај на Комисијата за владеење на правото. Види COM/2019/498 финално.
- 3 Комисијата досега освои три извештаи за владеење на правото: COM(2020) 580; COM(2021) 700; и COM(2022) 500. Тие вклучуваат посебни поглавја за Романија: SWD(2020) 322; SWD(2021) 724; SWD(2022) 523.

Во однос на Романија, по позитивната проверка од Комисијата во јануари 2017 година (десет години по воспоставувањето на механизмот) беа изготвени дванаесет клучни препораки, чија имплементација беше следена преку дополнителни четири проценки. Извештаите од 2017 до 2019 година утврдија намалена динамика на реформите и мораше да се дадат осум дополнителни препораки. Во извештајот од јуни 2021 година Комисијата забележа значителен напредок за сите одредници поврзани со ЦВМ и силен обновен импулс за реформи и подобрување на застојот од периодот 2017-2019 година.⁴ Последниот извештај на Комисијата за Романија во рамките на ЦВМ од 22 ноември 2022 година го зема предвид напредокот постигнат во врска со вонредните препораки и исполнувањето на одредниците на ЦВМ дадени во Извештајот на ЦВМ од јуни 2021 година.⁵

Клучни наоди релевантни за судскиот систем во Романија

Во врска со првата одредница, како реакција на загриженоста на ЕК дека амандманите на трите закони за правда⁶ кои го дефинираат статусот на судиите и го организираат судскиот систем и Вишиот судски совет (СКМ), во 2018 и 2019 година, сериозно влијаат врз независноста, квалитетот и ефикасноста на правосудниот систем, романските власти, во октомври 2022 година, направија севкупна ревизија и усвоија нови закони за правда.⁷

Во последниот извештај на ЦВМ од ноември 2022 година се истакнува дека ревидираните закони за правда го реформираа **системот за граѓанска одговорност за судии и обвинители**, со што се решава долгогодишното прашање идентификувано во извештаите на ЦВМ,⁸ во извештаите за владеење на правото, како и во судската пракса на Судот на правдата на ЕУ.⁹ Со овие измени се отстранија правилници кои претходно беа донесени и кои на Министерството за финансии му даваат овластувања да оценува дали е направена судска грешка со лоша намера или од небрежност и последователно да иницираат дејствија за надоместување на предизвиканата штета од судиите. Тие поставуваат нова заштита со обезбедување дека, кога тужителот поднесува барање за надомест на штета за неисполнување на правдата, Министерството за Финансии може да поднесе жалба против судијата само ако соодветниот дел од СКМ утврди постоење на зла намера или тешка небрежност во спроведување на правдата, врз основа на извештај кој го изготвила Судската инспекција.

Исто така, беа воведени одредени заштитни мерки во однос на **дисциплинската одговорност на судиите**. Во однос на материјалното право, ЕК го поздравува укинувањето на одредени дисциплински прекршоци што предизвикаа загриженост за независноста на судството, како и за прекршоци кои го доведоа во прашање приматот на законодавството на ЕУ¹⁰. Од друга страна, иако друг дисциплински прекршок беше проширен за да опфати изразување на политички мислења не само во вршењето на должностите, туку и поопшто изразување на ваквите ставови во јавноста, ЕК ја истакна потребата од следење на праксата за да се спречи ова дело да ја ограничи неоправдано слободата на говорот на судиите.¹¹

4 Види COM(2021) 370 финален од 8 јуни 2021 година.

5 Види COM(2022) 664 финален од 22 ноември 2022 година.

6 Закон 207/2018 за изменување и дополнување на Законот 304/2004 за организација на судството; Закон 234/2018 за изменување и дополнување на Законот бр. 317/2004 за Вишиот судски совет; Закон 242/2018 за изменување и дополнување на Законот бр. 303/2004 за статусот на судиите и обвинителите. Законите беа дополнително изменети со Уредбите на Владата за итни предмети во 2018 и 2019 година.

7 Специјална заедничка собраниска комисија на двата дома, почнувајќи на 12 септември 2022 година, започна да ги разгледува законите по итна собраниска постапка. Собраниската постапка заврши на 17 октомври 2022 година по позитивно гласање во Сенатот. Овие закони беа оспорени пред романскиот Уставен суд, кој ги отфрли сите претставки и тие беа прифатени од претседателот на Романија на 15 ноември 2022 година. Законите беа објавени во Службен весник на 16 ноември 2022 година. Иако конечните нацрти не беа објавени за консултации пред нивното поднесување до Собранието, Венецијанската комисија подготви итно мислење за трите закони за правда, објавено на 18 ноември 2022 година.

8 Видете го поконкретно Техничкиот извештај за 2018 година (SWD (2018) 551 финален) и Извештајот за владеење на правото за 2021 година - поглавје за состојбата со владеењето на правото во Романија.

9 Во својата пресуда од 18 мај 2021 година, *Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România'* и други, во споените предмети C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-294/19, C-355/19 и C-379/19, §§233-241, Судот на правдата на ЕУ пресуди дека правото на одбрана на судиите треба целосно да се почитува, дека судот треба да се произнесе за личната одговорност на судиите и дека законот мора јасно и прецизно да ги обезбеди потребните гаранции со кои се гарантира дека ниту истрагата, ниту барањето за обештетување може да се претвори во инструмент за притисок врз судската активност. За длабинска анализа на овој предмет, видете Moragu, M., & Bercea, R. (2022). Првата епизода од романската сага за владеење на правото: Споени предмети C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 и C-397/19, *Asociația 'Forumul Judecătorilor din România*, и дополнителните пресуди на национално ниво. *Анализа на европското уставно право*, 18(1), 82-113.

10 За повеќе детали, видете ја пресудата на Судот на правдата на ЕУ од 22 февруари 2022 година, РС, во случајот C-430/21, §§ 79-93.

11 Види COM(2022) 664 финален од 22 ноември 2022 година, страница 4.

Што се однесува до процедуралните аспекти, измените и дополнувањата на законите за правда предвидуваат одлуките на СКМ во дисциплинските постапки да бидат образложени и доставени без одлагање до засегањата на судија. Со нив се предвидува бришење на дисциплинските санкции од записникот на судијата три години од денот на нивното извршување доколку судијата не подлежи на нова дисциплинска санкција во овој период.

Во Извештајот на ЦВМ за 2022 година, исто така, се посочува условот судија или обвинител да има поголем стаж за **да биде унапреден во повисок суд или обвинителство**. Законот пропишува два начина за унапредување во апелационите судови, основните судови и обвинителствата, кои моментално се на сила - унапредување „на лице место“, со конкурс за унапредување, и ефективно унапредување, врз основа на оценувањето на активоста на судиите во текот на претходните години.¹² Покрај тоа, унапредувањето на судиите во Високиот касациски суд и правда (НССЈ) врз основа на писмен тест е заменето со именување согласно евалуацијата на судските одлуки донесени од кандидатите за време на целата нивна активност во Апелациониот суд и интервју пред одделот за судии на СКМ¹³. Откако ќе бидат унапредени во НССЈ, судиите не подлежат на понатамошни стручни оценувања.

Усвојувањето на **Законот за укинување на Одделот за истраги на кривични дела во правосудството (СИИЈ)**¹⁴ беше прифатено со оглед на неефикасноста на Одделот. Сепак, беше изразена загриженост во врска со пренесувањето на надлежноста за истражување на кривичните дела извршени од страна на судиите на „именуваните обвинители“ во рамките на обвинителствата под НССЈ и под Апелационите судови. Во извештајот за владеење на правото од 2022 година се истакнува дека е изразена загриженост за влијанието на новиот систем врз независноста на судството¹⁵, бидејќи над 95% од пренесените досиеја обработени досега се чини дека се за неосновани наводи („досадни жалби“) кои се користат како средство за притисок врз судиите. Се чини дека новиот закон не ја намалува таквата загриженост, исто така земајќи предвид дека во своето мислење од март 2022 година, Венецијанската комисија утврди дека секое укинување на СИИЈ треба да обезбеди поголема ефикасност во истрагата на наводите за корупција кај судиите и обвинителите¹⁶.

Што се однесува до **именувања и разрешувања на обвинители**, претходните извештаи на ЦВМ, исто така, истакнаа дека тие треба да се именуваат согласно заслугите и дека треба да постојат доволно проверки и контроли во постапката за именување, како и да се земе предвид степенот до кој истата постапка за именување и разрешување ќе се применува на пониски раководни нивоа во рамките на обвинителството¹⁷. Венецијанската комисија, исто така, истакна дека за да ја има довербата на јавноста потребна е соодветна рамнотежа помеѓу потребата за демократска легитимност на ваквите именувања, и потребата за деполитизација¹⁸.

12 Сепак, законот ги става во мирување одредбите за унапредување на лице место до декември 2025 година, при што до тогаш ќе биде возможно само ефективно унапредување. Почнувајќи од 2025 година, се предвидува унапредувањата на лице место да се вршат само за 20% од вкупниот број на слободни работни места. Овие ограничувања на она што се смета за пообјективно унапредување и унапредување кое се заснова на заслуга беше критикувана од страна на некои здруженија на судии во Романија.

13 Оваа измена беше критикувана и од некои здруженија на судии и граѓански организации, кои тврдеа дека со ова се намалува конкурентноста на постапката за унапредување по заслуга. Од друга страна, СКМ тврди дека сегашниот систем не е ефикасен и дека, со толку години искуство, тестовите за знаење за судиите се помалку релевантни од анализата на нивната работа при судење.

14 Закон бр. 49 од 11 март 2022 година за укинување на Одделот за истраги на кривични дела во правосудството, како и за изменување и дополнување на Законот бр. 135/2010 за кривична постапка, објавен во Службен весник бр. 244 од 11 март 2022 година. Законот беше оспорен пред Уставниот суд, кој го прогласи за уставен со Одлука бр. 88 од 9 март 2022 година.

15 Изјава на романското Здружение на Судии Форум, Движењето за одбрана на Статутот на Здружението на обвинители и Здружението „Иницијатива за правда“, од 24 јануари 2022 година.

16 Венецијанска комисија, Мислење за нацрт-законот за укинување на Одделот за истражување на кривични дела извршени во правосудството (CDL-AD (2022) 003), § 37.

17 Во извештајот на ЦВМ за 2016 година е истакнато дека постапката за разрешување која е дозволена со закон е произволна и потребно е да се обезбеди јасност и да се воведат контроли. Покрај тоа, се препорачува да не се применува процедура со политички елементи за пониските раководни места, замениците и шефовите на оддели (кои ќе се именуваат од СКМ и од раководството на засегањатите организации).

18 CDL-AD (2015) 039, Заедничко мислење на Венецијанската комисија, Консултативниот совет на европски обвинители (ЦЦПЕ) и на Канцеларијата на ОБСЕ за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХП), за нацрт-амандманите за Законот за обвинителството на Грузија, § 19; CdL-AD (2017) 028, Полска - Мислење за Законот за јавно обвинителство, § 33. Видете исто така CDL-PI (2022) 023, Компилација на мислења и извештаи на Венецијанската комисија во врска со обвинителите.

Во извештајот на ЦВМ за Романија за 2022 година, Комисијата истакна дека ревидираните закони предвидуваат потранспарентен и посеопфатен процес на селекција за именување на лица на раководни функции во обвинителството, со дополнителни заштитни проверки против политизацијата со цел да се зајакне одговорноста на министерот за правда во предлагањето на кандидати. Особено, тие предвидуваат вишите обвинители (меѓу кои и државниот обвинител и главните обвинители на Националната антикорупциска дирекција (ДНК) и Управата за истраги на организиран криминал и тероризам (ДИИЦОТ)), како и нивните заменици, да бидат именувани од претседателот на Романија на предлог со образложение поднесен од министерот за правда, откако Министерството за правда ќе направи селекција и ќе обезбеди мислење од Одделот за обвинителство на СКМ.¹⁹ Иако мислењето на СКМ не е обврзувачко за министерот, во постапката се предвидува дека во случај на негативно мислење, ќе треба да се одржи ново интервју со предложениот кандидат, кое треба да ги земе предвид аргументите дадени во мислењето на СКМ. По новото интервју, министерот може или да го испрати предлогот за номинација до претседателот или да ја повлече номинацијата и да организира нов процес на селекција. Претседателот може или да го прифати предлогот за номинирање од министерот и да продолжи со именувањето, или може да го одбие овој предлог, и да ги каже причините за тоа.²⁰

Слично на тоа, постапката за разрешување на виши обвинители е иницирана со барање доставено од министерот за правда до Одделот за обвинители на СКМ. Мислењето не е обврзувачко и откако ќе биде дадено, министерот може да му предложи разрешување на претседателот на Романија, кој може да го одбие предлогот само доколку постои законски основ за тоа. Оваа промена уследи по пресудата на Европскиот суд за човекови права (ЕКЧП) во предметот *Ковеси Ыројив Романија*.²¹ Судот посочи дека е потребно воведување на орган кој е независен од извршната власт и од законодавната власт и ќе учествува во одлуките за именување и разрешување на обвинители, и посочи на ризикот дека разрешувањето може да ја намали волјата на судиите да учествуваат во јавната дебата за прашањата во врска со судството.²² Соодветно на тоа, во постапката за разрешување на обвинителите од раководни функции постои можност за жалба пред управен суд, со која на разрешениот обвинител му се даваат 15 дена рок да го обжали разрешувањето.

Понатаму, во извештајот на ЦВМ од 2022 година беше наведено дека позитивно е што се донесени **кодекси на однесување за парламентарците и министрите** кои можат да придонесат за зголемување на свеста и значително намалување на бројот на инциденти со непочитување на судската независност и критикување на судскиот систем и на поединечните судии како од страна на членовите на собранието, така и од страна на владините претставници.

Што се однесува до **Вишиот судски совет (СКМ)**, следните извештаи на ЦВМ постојано ја нагласуваа потребата СКМ да придонесе за судските реформи, да има конструктивна улога во клучните одлуки за организацијата и за функционирањето на судството и да дава јасни колективни позиции и да обезбеди

19 Член 144 од Законот за статусот на судиите и обвинителите.

20 Новите законски решенија, исто така, беа позитивно оценети од Венецијанската комисија. Според Венецијанската комисија, иако постапката за именување и понатаму му дава на министерот за правда главна улога, политичката одговорност за именувањето се дели со претседателот на Романија и се зајакнува улогата на СКМ. Вклучувањето на неколку институции во постапката обезбедува добар степен на транспарентност и амандманот претставува подобрување во поглед на заштитата од ризикот од партиски именувања. Видете Венецијанска комисија, Итно мислење за три закони во врска со правниот систем (CDL-AD (2022) 045), §§ 36-43.

21 Ковеси против Романија, апликација бр. 3594/19, пресуда од 5 мај 2020 година.

22 Особено, ЕСПЧ утврди повреда на правото на фер судење според членот 6 од Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) бидејќи апликантката не можела ефикасно да го оспори нејзиното разрешување како главен обвинител на ДНА. Единствено што било можно е само формално да се разгледа решението за разрешување, а не било овозможено оспорување на причините, релевантноста на фактите кои се причина за разрешувањето или исполнувањето на законските барања за неговата валидност. Затоа, Судот пресуди дека степенот на оспорување кој и е достапен на апликантката во конкретниот случај не може да се смета за „доволен“. Покрај тоа, судот утврди и оспорување на правото на слобода на изразување на апликантката според членот 10 од ЕСПЧ. Судот одлучил дека изречената мерка не служела за заштита на владеењето на правото или било која друга законска цел и не била неопходна во едно демократско општество. Напротив, тоа било последица на претходното остварување на правото на слобода на изразување на апликантката и поконкретно, било поттикнато од ставовите и критиките кои таа јавно ги изразила. Судот придаде особено значење на функцијата на апликантката, чии функции и должности вклучуваат изразување на нејзиното мислење за законодавните реформи кои најверојатно ќе влијаат врз судството и неговата независност и, поконкретно, врз борбата против корупцијата која ја спроведува нејзиниот оддел. Соодветно на тоа, ставот и изјавите на апликантката, кои е јасно дека се дел од дебата за прашања од голем јавен интерес, бараат висок степен на заштита на нејзината слобода на изразување и строга контрола на какво било мешање. Нејзиното разрешување и причините кои го оправдуваат не се усогласени со природата на судската функција како независна гранка на државната власт и со начелото на независност на обвинителите, што е клучен елемент за одржување на судската независност. Изречената санкција е особено строга, и има „смрзувачки ефект“ не само врз неа, туку и врз другите обвинители и судии, кои во иднина нема да сакаат да учествуваат во јавна дебата за законодавните реформи кои влијаат врз судството и нема да дискутираат за прашањата поврзани со независноста на судството.

доверба преку транспарентност и отчетност²³. И покрај сите недостатоци, беше истакнато дека за разлика од 2020 година, во 2022 година, Советот успеа да усвои формални позиции за клучните законски проекти и да учествува во собраниските дебати што следеа за понатамошните предлози за амандмани. И покрај тоа што се забележа доволно ниво на транспарентност, исто така во однос на дисциплинските одлуки, Комисијата ја задржа својата претходна препорака дека СКМ треба да преземе мерки за подобрување на транспарентноста и отчетноста. Покрај можноста за иземање на членовите на СКМ при разгледување на дисциплински постапки поради неисполнување на должностите, судир на интереси и непристрасност, Комисијата истакна дека транспарентноста треба да вклучува и одржување на редовни отворени состаноци и дискусија за годишните извештаи на собири на судии и обвинители на сите нивоа, како и со граѓанското општество и стручните организации.

Со новите закони се намали загриженоста изразена во извештајот на ЦВМ од јуни 2021 година во однос на **Правосудната инспекција**²⁴, измени што се направени имајќи ја предвид пресудата на ЕСП во предметот *Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România'* и други²⁵ и извештајот за владеење на правото од 2022 година. Со законите значително се измени законската рамка за Правосудната инспекција со тоа што се воведоа неколку одредби за отстранување на недостатокот на отчетност на Правосудната инспекција и намалување на прекумерната концентрација на моќ во рацете на државниот инспектор. Овлукувањата на државниот инспектор сега се намалени бидејќи сега има и одбор, кој има повеќе овластувања за да се обезбеди соодветна противтежа.

Во врска со именувањето на главен и заменик главен инспектор, на СКМ му се дадени посилни надзорни овластувања и Националниот институт за судство, во одредена мера, е вклучен во оценување на кандидатите за вработување во Судската инспекција. Променета е и постапката за разрешување на Главниот инспектор. До сега беше задолжително да се донесе одлука на пленарна седница на СКМ, а сега е доволна иницијатива од пет членови на СКМ или од страна на Генералното собрание на Судската инспекција. Комисијата смета дека вака постигнатата рамнотежа помеѓу независноста, отчетноста и стабилноста во раководството на Судската инспекција ќе треба да продолжи да се следи во пракса. Преостанатата загриженост се однесува на можноста главниот инспектор да ја поништи одлуката за отварање на предмет или одлука донесена од некој инспектор по прелиминарна истрага, поради што е потребно да се следи ефикасноста на постојните заштитни мерки кои предвидуваат главниот инспектор да може да ги поништи таквите одлуки само еднаш и со обврска да обезбеди образложение за основот.²⁶

Судот на правдата на ЕУ јасно стави до знаење дека независноста на судството може да биде поткопана ако дисциплинските постапки не се користат за легитимни цели и се користат за вршење политичка контрола врз судските одлуки или притисок врз судиите.²⁷ Некои дисциплински постапки против судиите, исто така, се сметаа за форма на притисок и одмазда за изречените казни, особено во случаите поврзани со корупција на високо ниво. Затоа, Судската инспекција ќе треба да обезбеди дисциплинските постапки повеќе да не се користат како инструмент за вршење притисок врз работата на судиите и обвинителите, во согласност со судската пракса на Судот на правдата на ЕУ.

23 За повеќе детали, видете го извештајот за ЦВМ за 2021 година.

24 Тие главно се однесуваат на концентрацијата на моќ во рацете на Главниот инспектор и неговиот заменик и недостатокот на одговорност на Главниот правосуден инспектор; на високиот процент на предмети покренати од страна на инспекцијата кои на крајот се отфрлени на суд, како и на ограничувањата на надзорот од страна на СКМ. Во извештајот на ЦВМ од јуни 2021 година, исто така, беше забележано дека остануваат предмети со дисциплински постапки и изречени тешки санкции за судиите кои влијаат врз ефикасноста и независноста на судството. Според извештајот за владеење на правото за 2022 година, таквите истраги ги отвора Судската инспекција или по службена должност или на барање на СКМ (види поглавје за Романија за повеќе детали).

25 § 207 од пресудата.

26 Сепак, се чека одговорот на барањето за прелиминарна пресуда од Судот на правдата на ЕУ за прашањето дали широките овластувања што му се дадени на Главниот инспектор се во согласност со обврската за независност на судството (види C-817/21, R.I. v Судска инспекција, N.L.).

27 Пресуди на Судот на правдата од 15 јули 2021 година, Комисијата против Полска (Дисциплински режим за судии), C 791/19, ECLI:EU:C:2021:596, став 138 и од 21 декември 2021 година, Euro Vox Promotion e.a., во споени предмети C 357/19, C 379/19, C 547/19, C 811/19 и C 840/19, ECLI:EU:C:2021:1034, § 239.

Заклучни забелешки и следни чекори

ЦВМ, како специфичен дел од процесот на пристапување на Романија во ЕУ, понуди начин за решавање на преостанатите проблеми кои се уште не се до крај решени за да се обезбеди капацитет на романскиот судски систем и на органите да го спроведат законот за спроведување и примена на мерките усвоени за воспоставување на внатрешниот пазар и областа слобода, правда и безбедност.

Во својот извештај за ЦВМ од ноември 2022 година, Комисијата повтори дека е потребна рамнотежа помеѓу потребата да се забрзаат приоритетните обврски и да се обезбеди транспарентен и инклузивен законодавен процес и одржливи и ефективни судски реформи. Забележано е дека брзиот процес на усвојување на законот што го укина СИИЈ предизвика загриженост бидејќи немаше доволно можности да се коментираат новите аранжмани;²⁸ бидејќи законите за правда, беа донесени со итна постапка во Собранието, без да се даде доволно време суштински да се дискутираат амандманите на собраниска расправа²⁹. На сличен начин, во рамките на извештајот за Владеење на правото од 2022 година, Комисијата забележа дека честите промени на законодавството и редовната употреба на итни постапки продолжува да предизвикува загриженост за стабилноста и предвидливоста на законодавството и, поради тоа, издаде поопшта препорака до Романија да организира ефикасна консултација со јавноста пред усвојувањето на нацрт-законот.³⁰

Иако во своето последно итно мислење од декември 2022 година за новото законодавство за правда, Венецијанската комисија изрази жалење што романската влада не ги достави законите за мислење, Романија се обврза максимално да ги земе предвид мислењата на Комисијата.³¹

Последниот извештај на ЦВМ е значаен бидејќи Комисијата заклучи дека напредокот постигнат во Романија е доволен за исполнување на обврските од ЦВМ преземени во времето на нејзиното пристапување во ЕУ и дека сите одредници можат да бидат задоволително затворени. Како резултат на тоа, отсега па натаму, Комисијата повеќе нема да врши мониторинг или да известува за Романија во рамките на ЦВМ, но мониторингот ќе продолжи во рамките на годишниот циклус на владеење на правото и известувањето ќе биде консолидирано во Годишниот извештај на Комисијата за владеење на правото како и со други инструменти од алатникот за владеење на правото кој се однесува на сите земји-членки. Ова ќе овозможи да се следи во пракса спроведувањето на многу од договорените судски реформи, вклучувајќи ја и работата на новиот систем што го заменува СИИЈ, функционирањето на Судската инспекција, како и пошироката законска рамка на законите за правда и работата на Вишиот судски совет. Овие прашања ќе бидат дел од мониторингот на правосудниот систем и на борбата против корупцијата, два од основните столбови на Извештајот за владеење на правото. Паралелно, новите закони за правда, исто така, ќе се оценуваат и во рамките на специјалната постапка согласно Планот за обнова и отпорност на Романија, а исто така, во рамките на други релевантни програми на ЕУ, особено преку Инструментот за техничка поддршка ќе биде обезбедена понатамошна помош во оваа насока.

28 Оваа загриженост ја повтори и самата Венецијанска комисија. Види Венецијанска комисија, Мислење за нацрт-законот за укинување на Одделот за истражување на кривични дела извршени во судството (CDL-AD (2022) 003), § 15.

29 Коментари од невладините организации присутни на дебатите и медиумски извештаи.

30 Извештај за владеење на правото за 2022 - Поглавје за состојбата со владеењето на правото во Романија, стр. 2.

31 Во своето итно мислење од декември 2022 година, Венецијанската комисија издаде неколку препораки кои може да сугерираат понатамошни законски измени. Тие се продолжување на мандатот на високите обвинители и елиминирање на можноста обновување на мандатот, со што ќе се гарантира нивната функционална независност (§ 47), зајакнување на мерките за заштита доколку Државниот обвинител ги поништи одлуките на основните обвинители (§ 50) и избор за заменици-претседатели во судовите и обвинителствата на јавен конкурс (§ 35).

